

Др Јован Омаљев, пуковник

Информисање у Војсци Југославије има велики значај, а организује се и остварује на свим нивоима командовања ради усмеравања, мотивисања и ангажовања припадника Војске. Значајан услов ефикасног информисања (унутарвојног, интерног) јесте његова организација кроз систем. Информативни систем треба да буде високо организован, структурно и функционално јединствен и кохерентан, и да функционише као организациона и акциона целина. Аутор у чланку разматра интерно информисање у Војсци Југославије, кроз поставке опште теорије система, и утврђује особине које информативни систем треба да има да би био ефикасан. То подразумева и заштиту од непријатељевих психолошких и пропагандних притисака, будући да се у савременим условима у рату примењује формула да је бољи деморалисани и дефетизмом захваћени војник од мртвог војника. Стога, један од ефикасних начина одбране и заштите јесте добра информисаност, што подразумева унапређење система информисања, његове организације, функционисања, особина, циљева, услова, окружења итд.

Значај информације и информисања

Сваки човек има природну потребу да буде информисан о свету у којем живи, о себи и свим појавама у свом окружењу. Што су околности у којима живи теже и сложеније, та је потреба израженија, јер се осећа сигурнијим када „о нечем важном“ добије информацију.

Отуда је информисање процес планских, систематских и континуираних активности везаних за прикупљање, анализирање, израду и пласман информација до њихових корисника. Јер, информација има смисла само уколико утиче на конкретно закључивање и понашање, као и на доношење одлука. Она је претпоставка и услов делотворности људске праксе и понашања. Потпунија информисаност омогућава сазнавање услова и начина остваривања циљева функционисања сваког друштвеног система, тј. ефикасност људског деловања подразумева потпуну информисаност. Колики је значај информисања и информација у савременом свету показује беспоштедна борба за превласт у етру. Наиме, организују се праве информативне и пропагандне операције, и говори се и пише о крају индустријске и почетку информативне ере.

Информисање у Војсци Југославије често се назива интерно информисање, а информисање јавности о Војсци екстерно информисање. Интерно информисање је и у функцији командовања, као и других

активности којима се покрећу, усмеравају, мотивишу и ангажују припадници Војске. Принципи информисања су правременост, објективност, свестраност и потпуност. Оно може да буде писана, усмена, аудио и видео порука, а срачунато је на успостављање активног односа људи према садржајима информација.

Интерним информисањем постиже се редовно праћење и правилно схватање актуелних збивања значајних за изградњу позитивних ставова о одбрани земље. Организује се на свим нивоима командовања, а спроводе га, углавном, командири, команданти и помоћници команданата, нарочито помоћници за информисање и морал. У ширем смислу, у информисање су укључени сви припадници ВЈ, као даваоци или примаоци информација. Будући да је информисање целина, са својим циљевима и задацима, може се посматрати и као систем. Наиме, на њега се могу применити поставке опште теорије система у анализи, објашњавању и решавању различитих проблема у Војсци Југославије.

Информисање у Војсци Југославије кроз систем

Један од услова успешности интерног информисања у Војсци Југославије јесте његова организација као система. Систем се најчешће дефинише као уређени скуп одређених елемената (подсистеми), с одговарајућим везама и односима који функционишу сагласно неком утврђеном циљу (програм, правило) из којег произилазе и критеријуми за функционисање и организовање система. Сваки систем треба да задовољи два основна услова: прво, да је функционалан, тј. да има сврху, и друго, да је структуриран, тј. институционално организован, јер се помоћу структуре остварује његова функција.

Човек настоји да на основу система повећа моћ свог деловања и оствари неке своје циљеве и потребе. У друштвеним системима примарни „елемент“ јесте човек (тако је и у информисању). Систем мора да буде високо организован и структурно и функционално јединствен и кохерентан, а ти општи захтеви и принципи важе и за интерно информисање у Војсци Југославије као систему. За изградњу интерног информисања као веома сложеног система, који је неопходан професионалној и високо мобилној војсци, потребан је висок степен организованости.

Систем интерног информисања је комплексан систем (функционише, има циљеве које остварује, своје окружење, особине итд.), телеолошког (циљног) карактера, организован да остварује конкретне друштвене и војне потребе и обавезе. Информисање је свакодневно, тј. информациони токови су свакодневно „задејствовани“, па је систем интерног информисања динамичан, а пошто се његови циљеви остварују свесним човековим деловањем, неопходно је да се њима стално управља и да се контролише његова функционалност. Управљање се остварује стручним усмеравањем.

Информативна активност у Војсци не може да се остварује без високог степена организованости, а потреба за информацијом има изузетан значај. Интерно информисање, као систем и пракса, сложене

je структуре, deluje na širokom prostoru, a funkcionalno je trajno i uspesno. Informisanje u Vojsci Jugoslavije ne moze da bude efikasno ako u praksi ne funkcioniše kao organizovan i koherentan sistem, akciono i organizaciono uređena, skladna, kompleksna i funkcionalna celina. Vojska se tako svesno organizuje, jer odbrambeni interesi samo kroz sistem mogu da se ostvare na svrsishodan i jedinstven način. Zbog toga se sistem informisanja u Vojsci „ponasha“ kao njen podsystem.

Zbog drustvenog karaktera internog informisanja kao sistema neophodno je da se njime (i u okviru njeга) stalno rukovodi. Tokove i procese u njemu treba neprestano usklađivati sa pravilima ponashanja i principima koncepcije njegovog funkcionisanja. Kao u svakom drustvenom sistemu, u informativnom sistemu postoje dve suprotne tendencije: tendencija ocuvanja uređenosti i organizovanosti i tendencija dezorganizacije i entropije. Zbog toga se informativni sistem mora stalno usmeravati, a u tome najznacajnu ulogu ima komandovanje, koje obezbeđuje planiranje budućeg ponashanja i neposredno deluje na svako konkretno stae.

Elementi u informativnom sistemu Vojske jesu jedinice, komande i ustanove, njihovi pojedini delovi, organi za informisanje i pojedinci (čovек se uslovno tretira kao element). Oni su raspoređeni u sistemu funkcionisanja, a taj raspored pokazuje da li je svaki element u strukturi sistema doveden u položaj koji mu omogučava da na najbolji način koristi svoje osobine u obavljaju konkretnih funkcija.

Čovек nastoji da svakim sistemom poveća moć svoга delovanja i da ostvari neke od svojih ciljeva i potreba. Takvi su zahtevi i u informativnom sistemu, koji je sistem cilja. Sistem u celini i svi njegovi delovi treba da ostvaruju zajednicke ciljeve. Zbog toga svaki deo sistema treba da ima cilj koji je sadržan u opštim ciljevima sistema. To je i uslov uključivanja dela u celinu i njegovog funkcionisanja u okviru te celine. Dakle, informativni sistem je svrsishodan sistem (to je njegovo osnovno obeležje), jer zadovoljava izuzetno znacajnu potrebu za informisanjem pripadnika Vojske Jugoslavije, zbog čega je i formiran. Cilj je polazno i krajnje ishodište svakog sistema, na bez cilja i organizovanog i svrsishodnog delovanja ljudi nema ni informativnog sistema. Informativne aktivnosti podređene su ostvarivanju konkretnih ciljeva.

Internom informisanju čovек svesno određuje ciljeve i svesno nastoji da ih ostvari svojom aktivnošću, a šire drustvene i vojne interese ostvaruje, između ostalog, i pomoću informativnog sistema. Na osnovu svesno postavljenih ciljeva određuju se opšta pravila ponashanja i namenski usmerava ukupno funkcionisanje sistema. Informativni sistem VJ treba da ima sledeće osobine:

1) otvorenost, jer je brojnim interakcijskim vezama povezan sa svojim okruženjem. Svrha njegovog formiranja i jeste da informiše o zbivanjima u okruženju, kao i u samoj Vojsci;

2) složenost, jer se sastoji od brojnih elemenata i podsystema, međusobno povezanih u jedinstvenu celinu. Karakteriše ga i složenost

функционисања, као и сложеност циљева које остварује. Његови елементи су команде, јединице и установе, али их треба условно схватити јер су, на микроивоу, самостални подсистеми;

3) хијерархијско уређење, као и војна организација у целини, јер сви елементи у њему немају исти положај и исти ранг. У ужем смислу, стручно је хијерархијски устројен, од Управе за информисање и морал ГШ ВЈ до нивоа јединица које формацијски имају помоћника команданта за информисање;

4) ефикасност, која зависи од квалитета конституисања и функционисања, као и од степена организованости. Ефикасност значи способност за непрекидно остваривање својих циљева, што је његова првенствена особина. Остваривање пожељног степена информисаности припадника ВЈ критеријум је ефикасности система информисања, а ефикасност оцењују примаоци информација;

5) стабилност, што значи способност одупирања разним сметњама. Наравно, Војска Југославије „трпи“ само високо стабилне и ефикасне подсистеме због карактеристика својих циљева и задатака, као и због природе својих уставних обавеза;

6) јединственост у идејном, организационом и функционалном погледу. Идејно јединство се заснива на јединственим интересима везаним за информисање. Организационо јединство обезбеђује субјекте – носиоце информисања, као складну целину, а јединство у функционалном погледу изражава се у способности да се на најбољи начин ангажују сви потенцијали Војске у информативним напорима. Само се тако колективни напор може слити у јединствену, оптимално усклађену акцију;

7) динамичност, јер је у непрекидном функционисању и развоју. Само се динамичношћу могу остварити циљеви због којих је систем и конституисан;

8) развојност, јер се информативна ефикасност мора непрекидно потврђивати и усклађивати са захтевима праксе. Рад на изградњи, усавршавању и развијању интерног информисања трајан је задатак: оно се никада не може коначно уобличити, већ се стално допуњује и усавршава;

9) савременост, јер стално прати (требало би да прати) достигнућа у војној мисли и пракси, актуелна збивања значајна за јавно мњење Војске, међународна и домаћа војна искуства, и слично. Дакле, интерно информисање није савршен, ни довршен систем. На њему треба стално радити и стално га дограђивати;

10) офанзивност према примаоцима информација, јер на тај начин информације обострано „теку“ пирамидом војног организовања. Офанзивношћу се обезбеђује доступност порука циљним групама и у сложеним ситуацијама;

11) трајан значај у функционисању војне организације јер није израз тренутних, већ трајних потреба. Информисаност припадника ВЈ има изузетан значај;

12) упорност, односно способност да функционише у свим условима, кризним ситуацијама и у рату. Због тога се и припрема за функционисање у рату;

13) професионалност, под чиме се подразумева да су носиоци информативне делатности одговорни, стручни и за ту врсту посла способни људи. У ВЈ, у ту сврху, команданти имају помоћнике за информисање, који треба да буду стручно оспособљени и компетентни;

14) правременост, коју систем треба да обезбеди својом пропулзивношћу и брзим реаговањем на догађаје;

15) тачност и реалност, тј. да обезбеђује веродостојне информације;

16) изванредан степен тајности, с обзиром на природу послова у Војсци, што треба да обезбеди, пре свега, заштитом података о сопственим снагама.

Целокупан живот и рад у ВЈ заснива се на информативним токовима, који формирају информативни систем. Циркулацијом информација формирају се информативни токови унутар система и између система и окружења. Информативни систем се заснива на јединственим, непрекидним, правременим и тачним информацијама. Мора да буде организован и јединствен, јер се тиме изражава степен садејства и координације свих делова система. Информативни токови нису једносмерни. Информативни систем делује преко тзв. повратне везе – спреге, која носи поруку о томе какво је стање после информисања. Давалац информација треба да прими податак од примаоца информација, при чему је значајна и контрола начина информисања и постигнутих ефеката.

У информативним токовима треба одредити пут и начин преношења информација, који треба да омогуће потребну брзину преношења информација, квалитет, тајност, приоритет информације, непрекидност токова и што краћи пут до примаоца – корисника информација. Организовање унутар војног информисања је увек конкретно, одређено постојећом организацијом и формацијом војске. Оно има конкретан облик, а засновано је на неопходним функцијама одбране и конкретним вредностима на којима се заснива и систем Војске.

Једна група чинилаца чини интерно информисање сложеним, док друга група олакшава његово организовање и реализацију. Због тога, при разматрању интерног информисања треба узимати у обзир узајамни однос тих чинилаца, који имају релативан карактер јер су у одређеним друштвеним тренуцима променљиви. Ти чиниоци, позитивни и негативни, утичу на Војску у целини.

Систем интерног информисања као заштитни подсистем Војске

Ефикасан систем информисања, у суштини, обезбеђује „имунитет“ људском чиниоцу Војске, посебно у односу на психолошке и пропагандне притиске. Јер, психолошко-пропагандно деловање је неизбежан део савремене политике и војне силе, и интегрисано је у целокупан поступак савременог војног одлучивања. Још је познати војни теоретичар Клау-

зевиц запазио да крајњи циљ рата није уништење непријатељевих оружаних снага и освајање његове државне територије, већ савладавање непријатељеве воље. Дакле, настојање да се утиче на свест непријатеља, а тиме и на његово понашање, Клаузевиц сматра суштинским обележјем и крајњим циљем ратовања.

Пропаганда је у рату једно од најјачих, нејперфиднијих и најуспешнијих оружја које један човек може да усмери против другог човека, или један народ против другог народа. Људи су у рату слуђени пропагандним порукама и притисцима и бомбардовани различитим „информацијама“, тако да губе осећај за разликовање истине од лажи, моралног од неморалног, добра од зла.

Непријатељево психолошко-пропагандно деловање против Војске Југославије има за циљ разарање њене моралне снаге, разбијање њеног јединства, обезвређивање друштвених вредности на којима се изграђује морални чинилац одбране, стварање раздора и неповерења, обезвређивање и омаловажавање одбране и стварне борбене вредности Војске, и нагризање, на основу тога, свести о могућности успешне одбране земље.

Најбоља одбрана од непријатељевог психолошко-пропагандног деловања јесте добро обучена, информисана, мотивисана и вешто вођена јединица, јер се у садашње време у рату примењује формула да је бољи деморалисани од мртвог војника. Медији и новинари постали су четврта димензија рата. Информације се каткад бескрупулозно злоупотребљавају, а то се чини наводно у име људских права, слобода и морала. О моћи информација и дезинформација сведочи и синтагма медијски рат, која се све чешће користи у савременој војној мисли и пракси. Светски капитал се сели у моћне и утицајне информативне куће, јер је тако ближи политичким центрима моћи. Тако се на једном месту концентришу економска, политичка и информативно-пропагандна моћ.

У савременим медијима информације се пре објављивања све чешће обрађују, филтрирају и „дотерују“. Због тога информативна делатност има бројне карактеристике психолошко-пропагандних притисака. Јер, истинито информисање треба да буде објективно обавештавање, на основу којег могу да се заузимају одређени ставови и доносе одлуке. У савременим условима, међутим, информације се све чешће злоупотребљавају, тако да својеврсни баук дезинформација кружи светом. Ко располаже информацијом има моћ, и обрнуто – ко има моћ располаже информацијама. Информативни системи се користе у пропагандне сврхе и за духовно покоравање људи. Медијске манипулације су научно засноване, информације су постале својеврсна роба, која треба да донесе новац, а начини за то се не бирају.

У литератури се све више пише и о неокортикалном ратовању, а реч је, *de facto*, о савладавању противника без физичког насиља и ратног разарања. У вези с тим, кинески филозоф Сун Цу Ву је рекао да потчинити непријатеља без борбе јесте врхунац ратне вештине. У савременим условима то се постиже интензивним психолошко-пропагандним деловањем, чему се, између осталог, може ефикасно супротста-

вити правовременим информисањем. Отуда је ефикасно интерно информисање оружје против непријатељевог психолошко-пропагандног деловања. Стручњаци који се баве футурологијом рата и ратовања упозоравају да ће се најважније битке у будућности водити на бојном пољу медијских средстава.

Супротстављање неоружаној агресији мора да буде организовано, непрекидно и, пре свега, превентивно. Припадници Војске Југославије треба да знају намере непријатеља и методе његовог деловања. На основу тога, свако треба на свој начин да буде активан, рационалан и да изражава заједничко и сопствено тежиште у понашању.

Живимо у време својеврсног „информативног тероризма“, којим се остварују и интереси господара мира и рата.

Масовно се користе медијски трикови у пропагандне сврхе, чиме се суптилно условљава и креира начин мишљења у планетарним оквирима. „Седма сила“, уместо да шири демократске вредности, претвара се у медијску машинерију за „интелектуални“ притисак. Због тога правовремено и истинито информисање све више добија значај као средство и начин борбе против злоупотребе информација и пропагандних порука.

Новонастала синтагма „медијски рат“ илуструје успон масовних медија на скали утицаја на људе. Посебан значај добила је телевизија, нарочито телевизија у реалном времену (тренутна телевизија), која повећава актуелност догађаја и тако креира јавно мњење. За телевизију је бивши генерални секретар ОУН Бутрос Бутрос Гали рекао да је променила начин на који свет реагује на кризе и ратна збивања, што се на школски начин показало у рату на просторима претходне Југославије.

Још је Карл фон Клаузевиц наглашавао: „Велики део информација које се емитују у ратним приликама је противуречан, још већи део је неистинит, а далеко највећи има особину неизвесног“. На тржишту информација влада борба за тираж, слушаност и гледаност, па су у ту сврху створени прави гиганти у домену телефона, кабловске телевизије, видеа, информатике и кинематографије. Злоупотреба информација као „вредне робе“ постала је уносан бизнис.

Пропагандом се утиче на свест, осећања и понашања људи, а у војсци се помоћу ње изазивају конфузија, несигурност, дезоријентација, сумњичавост, паника и деморалисаност. Због медијског притиска, злоупотребе и манипулације информацијама, значај информисања припадника ВЈ, нарочито њеног сталног састава, непрестано расте.

Закључак

Интерно информисање као подсистем у Војсци Југославије треба да карактеришу континуитет и стабилност функционисања, посебно у условима брзих, неочекиваних и турбулентних промена у окружењу. Истовремено, у систему информисања треба да се остваре висока диференцираност и висока интегрисаност. Под високом диференцираношћу подразумева се тачно дефинисање права, дужности и одговорно-

сти субјеката система, као и њихова релативна самосталност. Висока интегрисаност значи складну, циљно усмерену и јединствену активност субјеката система.

У Војсци Југославије интерно информисање има све карактеристике система, јер има структуру, функцију, одговарајуће активности, конкретне циљеве, услове у којима функционише, одговарајуће особине, окружење, континуитет у постојању и функционисању итд. Под ефикасним информисањем у Војсци подразумева се ефикасност система информисања, па унапређење система значи побољшање информисаности припадника Војске Југославије.

Наведене потребне особине система интерног информисања треба уважавати приликом његове изградње и функционисања. Брз проток информација, конкретизација информација на услове живота и рада команди и јединица и информисање састава о питањима значајним за припаднике Војске Југославије јесу правци и путеви ефикаснијег функционисања система интерног информисања. На тај начин се обезбеђује слободан и двосмеран проток информација, као и потребна информисаност армијске јавности, која на тај начин постаје критичка и слободна. Информативни систем, циркулацијом информација, треба да мобилише и мотивише људе, и да има интеграцијску функцију.

Литература:

1. Б. Лазаревић, *Увод у информационе системе*, ФОН, Београд, 1982.
2. Група аутора, *Информацијски системи*, „Савремена администрација“, Београд, 1982.
3. М. Мирковић, *Кибернетика и систем*, ФПН, Београд, 1970.
4. М. Костић, *Елементи теорије система и информација*, Београд, 1977.
5. М. Рајков, *Теорија система*, ФОН, Београд, 1976.
6. Н. Винер, *Кибернетика и друштво*, „Нолит“, Београд, 1964.
7. Р. Тодић, С Велковић, *Основи опште теорије система*, „Савремена администрација“, Београд, 1975.
8. С. Куколеча, *Основи теорије организованих система*, ФОН, Београд, 1972.
9. *Упутство за изграђивање и вредновање морала Војске Југославије*, Генералштаб ВЈ, 1998.
10. В. Михајловић, *Пропаганда и рат*, ВИЗ, Београд, 1984.
11. В. Мићовић, *Специјални рат и Југославија*, „Рад“, Београд, 1989.
12. Б. Тирнанић, *Психолошки рат*, ФОН, Београд, 1973.
13. Група аутора, *Савремено оперативно информисање*, ВШУП, Београд, 1994.
14. *Медијски рат против Срба*, Танјуг, 1995.
15. Група аутора, *Неоружано супротстављање агресији*, Београд, 1984.
16. *Лексикон новинарства*, Београд, 1979.
17. „Информативни билтени превода“, Центар за војнонаучну документацију и информације, Београд.
18. Т. Ђорђевић, *Теорија информација – теорија масовних комуникација*, Београд, 1979.
19. Клаузевиц, *О рату*, „Војно дело“, Београд, 1951.
20. Ђ. Лабовић, *Тајни невидљиви рат*, ГИП „Графика“, Београд, 1976.